

OPONENTSKÝ POSUDEK

Jméno diplomanta/diplomantky:	Jan Poledno
Téma práce:	Historický vývoj právní úpravy vedení matričních knih a právní úpravy příjmení v Českých zemích
Rozsah práce:	216 722 znaků včetně mezer (55 stran vlastního textu práce – s. 6 – 60 práce)
Datum odevzdání práce:	09.05.2022

1. Aktuálnost (novost) tématu

Oponovaná diplomová práce se věnuje právní úpravě vedení matričních knih a také právní úpravě příjmení v českých zemích, kdy předmět bádání zřetelně vychází z dnešního pojetí zákona o matrikách. Vzhledem k absenci časového ohraničení anebo důrazu na určitý časový úsek jde o látku zahrnující období tak říkajíc od nepaměti, resp. od počátku právního institutu až po současnost, což na první pohled představuje obrovský rozsah, byť s teritoriálním ohraničením na české země. Práce se proto soustředila jednak na období, od kdy byla zavedena v českých zemích právní úprava matrik pro státní účely a zejm. pak na období po roce 1949 a primárně na normativní stránku této právní úpravy. Ovšem stalo se tak poněkud na úkor hloubky analýzy, především pokud jde o starší dobu a o dobu nejnovější. Téma posuzované diplomové práce není zcela nové. Jak matriční problematika, tak otázka jmen a příjmení byly předmětem jak odborného zkoumání, tak nemalého zájmu veřejnosti, včetně popularizace této problematiky. To zároveň dává tématu aktuálnost, když zvolený právní institut též vzhledem ke koncepci jeho kontinuálního sledování až do prezentních časů (zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel, zákon č. 21/2006 Sb., o ověřování a další právní předpisy) dobře reflektuje historické kořeny stávající juristické regulace.

2. Náročnost tématu na teoretické znalosti, vstupní údaje a jejich zpracování a použité metody

Vzhledem k obsažnosti temporálního rozkročení diplomové práce lze považovat zvolené téma za náročnější. Kol. Poledno proto přistoupil k zpracování textu komplexně, což vyjádřil i při vymezení cílů práce. Autor si ovšem práci ulehčil skutečností, že se soustředil na normativní obraz vedení matričních knih, a to navíc především na obraz po zavedení státní regulace matričních knih a nepouštěl se výrazněji do starších matričních knih, do lokálních sond či do analýzy aplikační praxe. Otázkou je, proč autor zvolil čistě prezentistický přístup kombinace matrik a příjmení, když se spíše nabízelo sledovat dějinnou evoluci právní úpravy vedení matrik a dále matričních údajů, tj. údajů, v matrikách zapisovaných. Kol. Poledno vyšel primárně z právních předpisů a dále z domácí literatury, včetně literatury popularizační. Zejm. u tereticko-pojmového vymezení prvořadě vychází práce z knih popularizačních, příp. encyklopedických a z internetových zdrojů. U řady dalších informací by bylo možné se podívat vedle literatury či právního předpisu do dalších zdrojů. Příkladem však práce uvádí i poznatky z archivních pramenů. Podrobněji viz na příslušném místě v kritériích hodnocení.

Metody práce nejsou v posuzované diplomové práci blíže specifikovány. Byla použita především metoda deskripce a analytická metoda, rovněž lze nalézt v oponované práci prvky logických metod (především indukce a dedukce). Více použity mohly být metody statistické, sondy, případně komparativní, byť např. srovnání se v práci rovněž objevuje (např. na s. 52 – 55 práce).

3. Formální a systematické členění práce

Oponovaná diplomová práce sestává ze stručného úvodu (s. 6 práce), šesti kapitol (s. 7 – 58 práce) a závěru (s. 59 – 60 práce). V úvodu se čtenář setkává s velmi ambiciózně vytyčeným cílem (k němu podrobněji viz na příslušném místě posudku) a se stručným popisem struktury práce. Možné by bylo u cíle rovněž uvést některé konkrétnější hypotézy, jež by měly být ověřeny v práci. Jejich absence odráží přístup autora při vymezení cíle práce. V úvodu schází pro kvalifikační práce tohoto typu obvyklý rozbor použitých metod a stručný rozbor použitých zdrojů či předestření zatímního stavu bádání o problematice.

Zvolená systematika je v zásadě založena na chronologickém hledisku, odvozeném od míry ingerence státu do zkoumaného právního institutu. Tzn. postupuje od období dominance nestátních subjektů, přes období právní úpravy matrik státem, až po etatizaci vedení matrik. První dvě kapitoly – definičně vymezující instituty matrika a příjmení (s. 7 práce) a sledující evoluci konceptů (přesněji koncepcí) matriky a příjmení (s. 8 – 9 práce), lze označit za jakýsi terminologicky-definiční, tedy teoretický vstup do, v diplomové práci prezentované, problematiky. Třetí kapitolu stručně představující tzv. období církevní dominance ve vedení a úpravě matrik (s. 10 – 15 práce) naopak lze vnímat jako vstup historický, nástin vývoje matérie do okamžiku, než začal do právního institutu v českých zemích výrazně ingerovat právní řád osvětského státu. Za zlomový autor považuje vydání matričního patentu Josefa II. v roce 1784, byť bylo možné i zařadit období osvětské systematicky v práci jako celek, specifickou etapu, která přinesla řadu právních předpisů matriky regulujících a představovala východisko pro další právní vývoj.

Čtvrtá kapitola (s. 15 – 27 práce) práce představuje přehled různých předpisů od osvětské, přes dobu předbřeznovou, léta 1848 – 1918, první republiku, dobu nesvobody až po třetí Československou republiku, tzn. cca 170 let vývoje, to vše na 12 stranách textu. Naproti tomu další kapitola (s. 28 – 49 práce), představující nejdélší část textu, zahrnuje období přes 50 let, kdy v Československu byly účinné zákon o matrikách z roku 1949 a zákon o užívání jména a příjmení z roku 1950. Z toho např. s. 31 – 38 práce pojímá popis obsahu paragrafů vyhlášky o matrikách z roku 1949. Vhodně jsou sledovány novelizace. Konečně poslední kapitola se týká dosud platného předpisu (s. 50 – 58 práce). I zde byl volen popis obsahu paragrafů, vedle toho pak dále srovnání s předchozí úpravou. Vzhledem k právněhistorické povaze práce by tato kapitola mohla být zpracována poněkud více komparativním či výhledovým způsobem i s akcentací rozhodovací praxe, když za komparativní lze považovat např. s. 52 – 55 práce.

4. Vyjádření k práci

Kol. Poledno v posuzované diplomové práci samostatně zpracoval normativní podobu právní úpravy vedení matričních knih a právní úpravy příjmení v českých zemích. Posuzovaná diplomová práce tím pádem vlastně spojuje dvě otázky, totiž právní úpravu vedení matrik a právní úpravu příjmení. Student jednoznačně projevil zaujetí pro témata, která v poslední době nebývají tolik předmětem zájmu v oblasti právněhistorického bádání. Práce v zásadě odpovídá povaze diplomové práce. Zejména přehled právní úpravy je velmi obsáhlý a kontinuálně se snaží reflektovat evoluci institutů na našem území ve velmi rozsáhlém období, byť lze říci, že mohla být koncepčně zvolena např. cesta hlubší kritické analýzy dílčích etap juristické regulace či dílčích otázek zkoumaných témat. Lze vznést jisté připomínky, jak k některým obsahovým elementům práce, tak výrazněji k její formální stránce včetně zdrojů. K podrobným připomínkám viz na příslušném místě tohoto posudku. Práci doporučuji k obhajobě.

5. Kritéria hodnocení práce

Splnění cíle práce	Cíl práce je vymezen na s. 6 práce jako „ <i>co možná nejucelenější přehled právní úpravy vedení matričních knih v českých zemích, a to od samých počátků jejich vedení až po současnou normu, zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů</i> “. Jde o velmi ambiciózní cíl, který ne zcela odpovídá povaze diplomové práce, jak svým značným rozsahem, tak i skutečností, že diplomová práce má být byť základovou, odbornou, ne jen přehledovou prací. Vzhledem k požadované povaze diplomové práce jakožto kvalifikační práce i rozsahu práce lze nicméně cíle hodnotit za v zásadě splněné.
Samostatnost při zpracování tématu včetně zhodnocení práce z hlediska plagiátorství	Samostatnost při zpracování je otázkou, již může zodpovědět spíše vedoucí práce. Výsledky antiplagiátorské kontroly ukazují, že maximální podobnost je 1% a celkové procento podobnosti podle systému je 27%, tedy zcela standardní výsledek. Celkové procento podobnosti je dáno zejména způsobem vyhodnocování systémem Turnitin, přihlížejícím i k názvům apod. Nic nenasvědčuje, že by práce nebyla vlastním dílem autora.
Logická stavba práce	Diplomová práce je strukturována způsobem odpovídajícím požadavkům kladeným Univerzitou Karlovou na diplomové práce. Bylo by alternativně možné vytvořit zvláštní subkapitulu na vývoj právní úpravy v období osvícenství, in eventum ve spojení s dobou předbřeznovou.
Práce se zdroji (využití cizojazyčných zdrojů) včetně citací	Zdroji použitými při zpracování textu byly především právní předpisy, dále domácí literatura včetně popularizační a encyklopedické a rovněž internetové zdroje. Kol. Poledno pracoval taktéž s tištěnými prameny, a okrajově rovněž s archiváliemi. Seznam zdrojů v práci je utříděn poněkud atypicky. Vhodnější by bylo rozlišit literaturu a tu pak blíže kategorizovat, přitom alespoň rozlišit monografie a periodika. Naopak právní předpisy jsou označeny jako právní zdroje, samostatně od nich je oddělena judikatura, což je bezpochyby rovněž právní zdroj. Ostatní zdroje jsou vlastně jakousi zbytkovou skupinou, zahrnující stenoprotokoly, kvalifikační práce (byť ty jsou také literaturou), tištěné i archivní prameny (byť prameny by si zasloužily samostatnou podmnožinu). Bylo by možné použít ještě další literaturu domácí provenience, např. V. Kindl. Zákon č. 268/1949 Sb., o matrikách, v širších historických souvislostech,

	<p>další články od E. Maura O počátcích a vývoji církevních matrik se zvláštním zřetelem k českým poměrům či Církevní matriky jako historický pramen (se zvláštním přihlédnutím k historické demografii), od M. Melkesové článek Církevní matriky českých zemí v pozornosti badatelů v Historické demografii, příslušné heslo ve Slovníku veřejného práva čs., heslo Patent o matrikách F. Stellnera v Encyklopedii českých právních dějin, díl V., 2016, s. 122 – 123, Vademecum pomocných věd historických, edici dokumentů Církevní komise ÚV KSČ od M. Bulířové, M. Janišové a K. Kaplana, Matriky olomouckých měšťanů nebo Matriky severomoravského kraje z roku 1969, pražské farní matriky z let 1584 – 1870, článek Jarmily Šťastné, diplomovou práci V. Černého z roku 2015, s. 23 – 31 a další kvalifikační práce, některé elektronické zdroje historii římskokatolických matrik, ohledně ABGB bylo možné použít např. komentář Roučka a Sedláčka či jinou odbornou literaturu, dále lze upozornit na V. Henycha Úloha a právní postavení církvi pro vedení matrik na území nynější České socialistické republiky od 28.10.1918 do 31.12.1949 a dobové publikace týkající se církevních věcí v letech 1948 – 1989, nebo pro účely komparace text Sarmányové Církevní matriky na Slovensku zo 16.-19. storočia. Případně pro starší období publikace týkající se církevního práva. Pro období do r. 1918 existují rovněž cizojazyčné zdroje (zejm. německo- a latinskojazyčné), do kterých by bylo možné nahlédnout. U některých informací bylo možné jít do pramene namísto spokojení se s informací z literatury. U subkapitoly ohledně tzv. matričného patentu není z textu zcela zřejmé, zda kol. Poledno pracoval s textem patentu anebo obsah patentu rekonstruoval na základě literatury. U pasáže ohledně ABGB není jasné, s jakou verzí předpisu bylo v práci pracováno, zda s původním zněním či s jiným (s. 19 – 21 práce). U hesla z Encyklopedie českých právních dějin (s. 15 – 18 práce) chybí v citaci název a autor konkrétního hesla, v pozn. č. 42 (s. 15 práce) je nepřesně uvedena s. 57. Při čerpání ze stenoprotokolů (informace ohledně projednávání zákona o matrikách z roku 1949 (s. 28 – 30 práce) či příp. projednávání zákona č. 55/1950 Sb. (s. 44 práce) by bylo možná vhodnější uvést zdroj v poznámce již hned na počátku pasáže.</p>
<p>Hloubka provedené analýzy (ve vztahu k tématu)</p>	<p>S ohledem na zvolené téma je hloubka provedené analýzy na dostačující úrovni, byť možné by bylo provést hlubší výzkum, např. matrik v dílčí časové</p>

	etapě. Autorův badatelský étos je z oponované diplomové práce zřetelně znát.
Úprava práce (text, grafy, tabulky)	Text není zcela naformátován. Na některých místech textu jsou nadbytečné mezery (např. na s. 10 u pozn. 18, u čísel poznámek (horního indexu) např. pozn. č. 23, pozn. 33 na s. 12 práce ad.). Naopak u některých horních indexů je zvláštní vtisk až téměř do textu slova (např. v pozn. 22, pozn. 80, pozn. 89 nebo pozn. 95). Dále se na některých místech nacházejí zdvojené poznámky (horní index), např. pozn. 11 a 12, pozn. 15, 16 a 17, pozn. 31 a 32, pozn. 148 a 149, pozn. 154 a 155 atd.
Jazyková a stylistická úroveň	Předložený text se vyznačuje vcelku slušnou češtinou, ovšem s drobnými gramatickými chybami. Zejména v pozdějších pasážích je text obtížněji čtivý – méně pro čtenáře stravitelný, hl. v těch částech, které jsou převyprávěním ustanovení právních předpisů. Z oněch drobností lze vytknout označení českých zemích s velkým Č, kterýžto překlep byl v Erratě opraven v názvu práce, ale vyskytuje se dále v textu, např. na s. 19 nebo na s. 39 práce. Naopak velké S by mělo být o označení Sbírkou zákonů republiky Československé (s. 30 práce). Obdobně není v práci sjednoceno psaní názvu římský rituál, které se vyskytuje někdy s malým (s. 12 práce), někdy s velkým (s. 13 práce) písmenem. Některé nedostatky nalezneme i u shody podmětu s přísudkem, např. „ <i>Egyptáné používaly</i> “ (s. 8 práce). Na některých místech se objevují nedostatky ve skloňování, např. „ <i>oficiální direktiva k jejich vedení vydala katolická církev</i> “ (s. 11 práce). Na s. 19 práce jsou chybně uvedeny uvozovky po poznámce (horní index). U tzv. recepčního zákona chybí Sb. z. a n. (s. 24 práce). Určité nepřesnosti lze nalézt z hlediska interpunkcí (např. s. 20 práce).

6. Připomínky a otázky k zodpovězení při obhajobě

K posuzovanému textu lze mít několik připomínek, jež však nikterak nesnižují kvalitu posuzované diplomové práce. Např. je vhodné sladit informace, že v českých zemích jsou dochované nejstarší matriční knihy z konce 16. století a počátku 17. století. Autor na začátku klade počátky matričních knih s ohledem na vymezení Doskočila a obdobně Říčaře, tedy popularizátora genealogie, do roku 1650 (s. 6 práce), ovšem dochovány jsou na našem území římskokatolické matriky i starší, což kol. Poledno i v práci posléze uvádí (s. 11 práce a s. 59 práce). U říšské matriky (s. 7 práce) by bylo možné upřesnit, že vznikala již od 15. století a byla vytvořena za účelem poskytování vojenských jednotek říšskými stavy a sloužila též jako pomocný identifikační znak říšské bezprostřednosti. V úvodních pasážích by bylo možné rovněž také pokusit se alespoň náznakem vysledovat, nakolik se církevní farní knihy insporovaly v římské evidenci obyvatelstva. U informace ohledně 24. zasedání Tridentského koncilu (poněkud zvláště terminologicky označené jako sezení), by bylo možné ještě podrobněji rozpracovat a doplnit, že se zabývalo právě svátostí

manželství a vedení matrik bylo spojeno s přijatou úpravou na tomto zasedání (s. 11 práce). K dekretu o svátosti manželství a dekretu Tametsi podrobněji lze vzpomenout např. článek nedávno zesnulého I. A. Hrdiny v Revue církevního práva z roku 1998. Jak již bylo uvedeno výše, bylo by též možné shrnout a sledovat osvícenskou evoluci právní úpravy jako celek, kdy patent z roku 1784 a na něj navazující právní předpisy z 80. a 90. let 18. století tento vývoj završily. Např. by předmětem zájmu mohl být i vývoj příjmení v období absolutismu, zejm. též osvícenství včetně příjmení osob judaistického vyznání.

Také lze vznést otázku, zda opravdu odpovídá skutečnosti konstatování uvedené v práci, že na Hlučínsku po celou dobu první Československé republiky platilo matrikové právo německé, jak uvádí autor (s. 24 práce). Podrobněji by se bylo možné podívat badatelsky na řadu otázek, např. na matriky nekatolíků nebo později na vedení židovských matrik v době nesvobody (s. 27 práce). Zde tedy práce může představovat východisko k dalšímu, podrobnějšímu výzkumu problematiky. Na pravou míru by bylo možné uvést informaci ohledně ústavního dekretu o obnovení právního pořádku, který je v oponované práci neúplně označen jako dekret, ačkoliv se jednalo o ústavní dekret (s. 28 práce). V práci je podrobně poposán obsah zákona o matrikách z roku 1949 s prováděcí vyhláškou. U informace ohledně požadavků na matrikáře dle vyhlášky z roku 1949 se objevuje informace ohledně toho, že se mělo jednat o zvláštního referenta (s. 32 práce). Zde by bylo možné vysvětlit institut referentů národního výboru dle tehdejší právní úpravy. U informací ohledně změn v prováděcích předpisech by možná nebylo na škodu uvést odlišnosti mezi matriční vyhláškou z roku 1949, z roku 1959 i z roku 1977. Na s. 47 práce je, zřejmě v důsledku automatických oprav, obsažený zjevný nonsens, když se zde píše o období „*Ficova klerofašistického Slovenského štátu*“, ačkoliv hlavou válečného slovenského státu byl Jozef Tiso. Naproti tomu Robert Fico byl premiérem Slovenské republiky na počátku 21. století, kdy Slovenskou republiku vzniklou v roce 1993 určitě nelze označit za klerofašistickou. Pro období po r. 1949 bylo možné přistoupit k matérii více konceptualizačním způsobem, kdy z absentujících zdrojů lze upozornit např. na stať V. Kindl. Zákon č. 268/1949 Sb., o matrikách, v širších historických souvislostech, na prameny, některé publikace ad. U psaní o právních předpisech by bylo možné používat více právníckou uzanci citace právních předpisů namísto obecně historického způsobu (tedy např. namísto „*Zákon ze dne 7. prosince 1949, o matrikách... vyšel ve sbírce zákonů republiky Československé dne 27. prosince 1949 pod číslem 268*“ zákon č. 268/1949 Sb., o matrikách).

Otázky:

1. **Právní úprava příjmení v 18. a 19. století v českých zemích.**
2. **Otázka zásady *secundum et intra legem* prováděcích právních předpisů ve vztahu zákona č. 268/1949 Sb. a vyhlášky Ministerstva vnitra č. 1225/1949 Ú. I. I.**

Doporučení/nedoporučení práce k obhajobě a hodnocení	Doporučuji práci k obhajobě.
---	------------------------------

V Praze dne 23.06.2022.

Doc. JUDr. Jiří Šouša, Ph.D.
Oponent/oponentka